

Kriminaalmenetluses juurdepääsu andmine liiklus- või asukohaandmete kogumile, millest võib teha eraelu kohta täpseid järeldusi, on lubatud vaid siis, kui eesmärk on võitlus raske kuritegevuse vastu või avalikku julgeolekut ähvardava suure ohu ärahoidmine

Liidu õigusega on vastuolus ka riigisisese õigusnormid, mis annavad prokurörile pädevuse anda ametiasutusele kriminaalmenetluse läbiviimiseks nendele andmetele juurdepääsu luba

Eestis on H. K. suhtes alustatud kriminaalmenetlust, milles teda süüdistatakse vargustes, kolmandale isikule kuuluva pangakaardi kasutamises ja vägivaldas õigusemõistmises osalejate vastu. Esimese astme kohtu otsusega mõisteti H. K-le nende süütegude eest kaheaastane vangistus. Apellatsiooniasemes jäeti see otsus muutmata.

Protokollid, millele nende süütegude tuvastamisel tugineti, olid koostatud eelkõige nende isikuandmete alusel, mis olid loodud elektroonilise side teenuste osutamise käigus. Riigikohtul (Eesti), kellele H. K. esitas kassatsioonkaebuse, tekkis kahtlus, kas tingimused, millistel uurimisasutus sai nendele andmetele juurdepääsu, on liidu õigusega¹ kooskõlas.

Need kahtlused puudutavad esiteks küsimust, kas ajavahemik, mille kohta on uurimisasutusel olnud andmetele juurdepääs, on oluline asjaolu, mis võimaldab hinnata selle riive raskust, mida see juurdepääs endast asjaomaste isikute põhiõigustele kujutab. Seega, kui see ajavahemik on väga lühike või kogutud andmete hulk on väga väike, tekib eelotsusetaotluse esitanud kohtul küsimus, kas üldine kuritegevusega võitlemise eesmärk ja mitte ainult võitlus raskete kuritegude vastu võib sellist riivet õigustada. Teiseks kahtleb eelotsusetaotluse esitanud kohus selles, kas Eesti prokuratuuri võib talle riigisisese õigusega usaldatud erinevaid ülesandeid arvestades pidada kohtuotsuse Tele2 Sverige ja Watson jt² tähenduses sõltumatuks haldusasutuseks, kes võib anda uurimisasutusele kõnealustele andmetele juurdepääsu loa.

Euroopa Kohus otsustab suurkojas tehtud otsuses, et eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiiviga, tõlgendatuna koostoimes hartaga, on vastuolus riigisisese õigusnormid, mis võimaldavad ametiasutustele kuritegude ennetamise, uurimise, avastamise ja kohtus menetlemise eesmärgil juurdepääsu liiklus- või asukohaandmetele, millest võib saada teavet elektroonilise side vahendi kasutaja sideseansside või tema kasutatavate lõppseadmete asukoha kohta ja teha tema eraelu kohta täpseid järeldusi, ilma et see juurdepääs piirduks menetlustega, mille eesmärk on võitlus raske kuritegevuse vastu või avalikku julgeolekut ähvardava suure ohu ärahoidmine. Euroopa Kohtul hinnangul ei oma sealjuures tähtsust, millise ajavahemiku kohta on andmetele juurdepääsu taotletud, ega selle ajavahemiku kohta kättesaadavate andmete hulk või liik. Lisaks leiab Euroopa Kohus, et selle direktiiviga, tõlgendatuna koostoimes hartaga, on vastuolus

¹ Täpsemalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. juuli 2002. aasta direktiivi 2002/58/EÜ, milles käsitletakse isikuandmete töötlemist ja eraelu puutumatuse kaitset elektroonilise side sektoris (eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv) (EÜT 2002, L 201, lk 37; ELT eriväljaanne 13/29, lk 514), muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2009. aasta direktiiviga 2009/136/EÜ (ELT 2009, L 337, lk 11) (edaspidi „eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv“), artikli 15 lõige 1 koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklitega 7, 8 ja 11 ning artikli 52 lõikega 1.

² 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsus Tele2 Sverige ja Watson jt, [C-203/15 ja C-698/15](#), punkt 120, vt samuti pressiteade nr [145/16](#).

riigisisesed õigusnormid, mis annavad prokuratuurile pädevuse anda ametiasutusele kriminaaluurimise läbiviimiseks liiklus- ja asukohaandmetele juurdepääsu luba.

Euroopa Kohtu hinnang

Mis puudutab tingimusi, millistel võib ametiasutustele anda eraelu puutumatus ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi alusel võetava meetme kohaldamisel³ juurdepääsu elektroonilise side teenuste osutajate säilitatud liiklus- ja asukohaandmetele kuritegude ennetamiseks, uurimiseks, avastamiseks ja kohtus menetlemiseks, siis Euroopa Kohus tuletab meelde seda, mida ta leidis kohtuotsuses *La Quadrature du Net* jt⁴. Nii lubab see direktiiv liikmesriikidel muu hulgas neil eesmärkidel kehtestada seadusandlikke meetmeid, mis piiravad selles direktiivis ette nähtud õiguste ja kohustuste ulatust – eelkõige kohustus tagada sideseansside ja nendega seotud liiklusandmete konfidentsiaalsus⁵ – vaid järgides liidu õiguse üldpõhimõtteid, sh proportsionaalsuse põhimõtte, ja hartaga⁶ tagatud põhiõigusi. Selles raamistikus on direktiiviga vastuolus seadusandlikud meetmed, millega pannakse elektroonilise side teenuse osutajatele ennetava meetmena kohustus säilitada liiklus- ja asukohaandmeid üldiselt ja vahet tegemata.

Mis puudutab kuritegude ennetamise, uurimise, avastamise ja kohtus menetlemise eesmärki, siis Euroopa Kohus leiab, et ainult võitlus raskete kuritegude vastu ja avalikku julgeolekut ähvardava suure ohu ärahoidmine saavad õigustada ametiasutuste juurdepääsu liiklus- või asukohaandmete kogumile, millest võib teha asjaomaste isikute eraelu kohta täpseid järeldusi, ilma et selline juurdepääs võiks tulenevalt muudest asjaoludest, mis on seotud juurdepääsu taotluse proportsionaalsusega, nagu see ajavahemik, mille ulatuses on andmetele juurdepääsu taotletud, olla põhjendatud üldise kuritegude ennetamise, uurimise, avastamise ja kohtus menetlemise eesmärgiga.

Mis puudutab prokuratuuri pädevust anda ametiasutusele kriminaaluurimise läbiviimiseks liiklus- ja asukohaandmetele juurdepääsu luba, siis Euroopa Kohus tuletab meelde, et liikmesriigi õiguses tuleb kindlaks määrata tingimused, mille kohaselt peavad elektroonilise side teenuste osutajad andma riigi pädevatele asutustele juurdepääsu nende käsutuses olevatele andmetele. Proportsionaalsuse nõude järgimiseks peavad sellistes õigusnormides siiski olema ette nähtud selged ja täpsed reeglid, mis reguleerivad asjaomase meetme ulatust ja kohaldamist ning millega on kehtestatud miinimumnõuded, millest tulenevalt on isikutel, kelle isikuandmetega on tegu, piisavad tagatised, mis võimaldavad neid andmeid kuritarvitamise ohu eest tõhusalt kaitsta. Need õigusnormid peavad olema riigisiseses õiguses õiguslikult siduvad ja nendes peab olema märgitud, millistel asjaoludel ja tingimustel võib selliste andmete töötlemist ette nägeva meetme võtta, tagades seeläbi, et riive piirdub sellega, mis on rangelt vajalik.

Selleks et tegelikkuses oleks tagatud nende tingimuste täielik järgimine, on Euroopa Kohtu hinnangul esmatähtis, et riigi pädevate asutuste juurdepääs säilitatud andmetele oleks allutatud kohtu või sõltumatu haldusasutuse tehtavale eelnevale kontrollile ja et see kohus või haldusasutus teeks oma otsuse juurdepääsu taotleva asutuse põhjendatud taotluse alusel, mis on ennekõike esitatud kuriteo ennetamise, avastamise või kohtus menetlemise raames. Nõuetekohaselt põhjendatud kiireloomulisel juhul peab kontroll toimuma lühikese aja jooksul.

Sellega seoses täpsustab Euroopa Kohus, et eelnev kontroll nõuab muu hulgas, et kohtul või asutusel, kelle ülesanne on seda kontrolli teha, oleksid kõik volitused ja kõik vajalikud tagatised, et tagada erinevate asjaomaste huvide ja õiguste ühitamine. Mis puudutab konkreetsemalt kriminaaluurimist, siis eeldab selline kontroll, et see kohus või asutus suudaks tagada õiglase tasakaalu ühelt poolt kuritegevusevastase võitluse raames uurimise vajadustega seotud huvide ning teiselt poolt isikute, kelle andmetele juurdepääsu taotletakse, põhiõiguste vahel eraelu puutumatus ja isikuandmete kaitsele. Kui seda kontrolli ei tee kohus, vaid sõltumatu haldusasutus, peab sellel asutusel olema staatus, mis võimaldab tal tegutseda oma ülesannete

³ Eraelu puutumatus ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi artikli 15 lõige 1.

⁴ 6. oktoobri 2020. aasta kohtuotsus *La Quadrature du Net* jt, [C-511/18](#), [C-512/18](#) ja [C-520/18](#), punktid 166–169, vt samuti pressiteade nr [123/20](#).

⁵ Eraelu puutumatus ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi artikli 5 lõige 1.

⁶ Eriti harta artiklid 7, 8 ja 11 ning artikli 52 lõige 1.

täitmisel objektiivselt ja erapooletult ning selleks peab ta olema kaitstud igasuguse välise mõju eest.

Euroopa Kohtu sõnul tuleneb sellest, et sõltumatuse nõue, millele peab vastama eelnevat kontrolli tegev asutus, eeldab, et see asutus oleks andmete juurdepääsu taotleva asutuse suhtes kolmas isik, mistõttu esimene saaks teha kontrolli objektiivselt ja erapooletult, olles kaitstud igasuguse välise mõju eest. Täpsemalt eeldab sõltumatuse nõue kriminaalõiguse valdkonnas, et sellise eelneva kontrolli eest vastutav asutus ei oleks esiteks seotud kõnealuse kriminaaluurimisega ja teiseks, et tal oleks kriminaalmenetluse poolte suhtes neutraalne positsioon. See ei ole aga nii prokuratuuri puhul, kes – nagu Eesti prokuratuur – juhib uurimismenetlust ja esindab vajaduse korral riiklikku süüdistust. Sellest järeldub, et prokuratuur ei saa teha eespool nimetatud eelnevat kontrolli.

MÄRKUS: Eelotsusetaotlus võimaldab liikmesriikide kohtutel taotleda kohtuvaidluste lahendamisel Euroopa Kohtult liidu õiguse tõlgendamist või liidu õigusakti kehtivuse üle otsustamist. Euroopa Kohus ei lahenda riigisisest kohtuvaidlust. Kohtuasja lahendamine kooskõlas Euroopa Kohtu otsusega on liikmesriigi kohtu ülesanne. Euroopa Kohtu otsus on ühtlasi siduv ka teistele liikmesriikide kohtutele, kes lahendavad sarnast probleemi.

Ajakirjandusele mõeldud mitteametlik dokument, mis ei ole Euroopa Kohtule siduv.

Otsuse [terviktekst](#) on CURIA veebileheküljel alates selle kuulutamise päevast.

Täiendavat teavet annab Gitte Stadler ☎ (+352) 4303 3127.

Kohtuotsuse kuulutamise pildid on kättesaadavad agentuuri [Europe by Satellite](#) kaudu ☎ (+32) 2 2964106